
РОЗДІЛ II

СПЕЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА: МЕТОДИКА, ПРАКТИКА, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ

В. В. Засенко,

доктор педагогічних наук, професор

А. А. Колупасва,

доктор педагогічних наук

СТАН ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

В статье характеризуются нынешнее состояние и перспектива развития системы образования лиц с психофизическими нарушениями, рассматриваются имеющиеся успехи и основные задачи специальной педагогики на ближайшее время и перспективу.

In this article are described the most important questions in field on special pedagogic in Ukraine and perspectives of its development. Reviewed the directs of quality of special pedagogic, described the new approaches of inclusive education, described the questions of prepearing specialists for working in new system of special education.

Стратегічна мета навчання і виховання осіб із порушеннями психофізичного розвитку чи, як інші прийнято називати, з особливими потребами, — повноцінна інтеграція в суспільство, їхня спроможність нарівні із здоровими однолітками нести соціальні навантаження, сприймати інтелектуально-естетичні цінності суспільства, опановувати морально-етичні норми людських взаємин. Зрозуміло, що досягнення визначеної мети можливе лише за наявності в суспільстві відповідних умов для розвитку та виховання цієї категорії людей.

Нині в Україні створено державну систему спеціальних навчально-виховних закладів, яка пройшла складний і тривалий шлях свого розвитку і відіграє суттєву роль у підготовці дітей із порушеннями психофізичного розвитку до самостійного життя.

Вихідною ланкою в системі освіти, становлення та розвитку особистості дитини з тими чи іншими психофізичними порушеннями є дошкільне виховання. У теорії дефектології беззаперечним є твердження про ключову роль навчання та виховання дітей з ураженням тієї чи іншої функції, починаючи з раннього віку. В Україні є вагомі досягнення в реалізації цього теоретичного положення. Зокрема, це стосується організації спеціальних дошкільних закладів та розширення їх мережі, збільшення кількості дітей, охоплених спеціальним навчанням, організації диференційованого навчання дітей із різним рівнем психофізичного розвитку. Суттєвим є визначення структури спеціальних дошкільних закладів, в яких навчаються діти впродовж п'яти років (з двох до семи), та змісту їхнього навчання. Здійснюється підготовка дефектологічних кадрів для роботи в дошкільних закладах.

Актуальною проблемою цього етапу в системі освіти є своєчасне виявлення дітей з ураженнями тієї чи іншої функції та їхній облік. Це значною мірою допоможе в організації спеціальної диференційованої педагогічної роботи з дітьми. Не менш важливим є надання консультаційної допомоги сім'ям, де є діти з порушеннями психофізичного розвитку.

Варто зазначити, що спеціальні школи-інтернати для дітей із проблемами розвитку, які є основним навчально-виховним центром для цієї категорії школярів, мають суттєві успіхи. Вони озброюють учнів необхідними знаннями, переважно на рівні базової середньої освіти, забезпечують виховання позитивних рис особистості, проводять відповідну трудову підготовку та ін. За роки коригуючого навчання у школі-інтернаті розвиваються всі психічні функції. Випускники спеціальних шкіл дістають можливість працевлаштування та продовження навчання в різних типах загальних і спеціальних середніх навчальних закладів [1, с. 298].

Вагомим здобутком вирішення цього питання в Україні є організація вчасного охоплення навчанням дітей шкільного віку, диференційоване навчання типових категорій дітей та дітей із подібними вадами. Проте на загальному позитивному тлі певних успіхів у спеціальній шкільній освіті на сучасному етапі постає низка невирішених актуальних проблем. Насамперед, це стосується «осучаснення» нормативно-правової бази та визначення в цьому контексті

типів закладів, терміну навчання та загальнообов'язкового рівня освіти учнів із порушеннями розвитку. Слід зауважити, що надзвичайно складним було розроблення Державних стандартів освіти. Вирішення цих завдань безпосередньо пов'язано з реалізацією ідеї диференційованого навчання учнів на підставі врахування їхніх особливостей і потенційних можливостей розвитку, життєвих планів кожного. Потребує розв'язання і проблема підвищення освітнього рівня випускників спеціальних шкіл загалом [3, 3].

Що стосується професійно-технічної середньої освіти осіб із порушеннями розвитку, то тут можливі три форми навчання: 1) створення спеціального навчального закладу для таких осіб; 2) комплектування спеціальних груп у середніх навчальних закладах; 3) індивідуальне навчання студентів із порушеннями психофізичного розвитку у звичайних групах. В Україні переважає друга форма навчання. Позитивним є наявність окремих закладів, що здійснюють підготовку за такою формою впродовж тривалого часу і набули значного досвіду роботи з такими студентами. Утім, необхідним є й подальше розширення переліку професійно-технічних училищ і середніх спеціальних закладів або, як нині прийнято називати, ВНЗ I-II ступенів акредитації, де змогли б одержувати освіту юнаки та дівчата з особливими потребами.

Між тим, дедалі більшої популярності останнім часом набуває інтегроване навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Активно відбуваються процеси їхньої інтеграції в загальний соціум, розробляються засоби участі у спільному навчально-виховному процесі та суспільному житті.

Визнання Україною Конвенції ООН про права дитини та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей посилило увагу громадськості до проблем дітей-інвалідів, дітей з особливостями психофізичного розвитку, викликало необхідність створення найсприятливіших умов їхньої інтеграції в систему сучасних суспільних відносин.

Інтеграція дітей із порушеннями психофізичного розвитку у звичайні освітні заклади — світовий процес, до якого долучені всі високорозвинуті країни. В основу концепції інтеграції покладено дотримання принципу прав дитини на користування всіма можливостями, які їй пропонує суспільство. Інтеграція учнів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні заклади є позитивною тенденцією в освітній політиці, яку, до речі, підтримує й Рада Європи.

Тож, інтеграція — це закономірний етап розвитку системи спеціальної освіти, що пов'язаний з переосмисленням суспільством

і державою ставлення до недієздатних, з визначенням їхнього права на одержання рівних поряд з іншими можливостей в різних галузях життя, зокрема, й освіти [2, 48].

Принципово важливим є те, що програма, зміст навчання, а відтак і оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу може здійснюватись за кількома варіантами. Це, як відомо, викликано тим, що різні категорії дітей, залежно від стану ураження тієї чи іншої функції, від рівня збережених аналізаторів, індивідуальних особливостей, фізичного та розумового розвитку мають різні можливості. Це є природним і цілком природним. Тож, перебуваючи в інтегрованих умовах, одна частина дітей з особливими потребами може навчатися за усталеними програмами загальноосвітнього закладу, інша частина — за програмами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (шкіл-інтернатів відповідного типу — залежно від ураженого аналізатора і ступеня такого ураження), а решта дітей — за так званими індивідуальними програмами.

Отже, попри тимчасові кризові явища в суспільному та духовному розвитку, в Україні здійснюються необхідні заходи не лише для того, аби зберегти набутий досвід спеціальної освіти, а й з тим, щоб примножити його, випрацювати сучасні технології корекційно-компенсаторної роботи із названою категорією дітей, створити умови для реалізації їхнього права на вибір типу навчального закладу, змісту та форми освіти.

Стратегічними пріоритетами розвитку спеціальної освіти мають стати такі її напрями:

- розроблення освітніх стандартів дошкільної освіти та основної ланки шкільної освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я різних категорій та відповідне навчально-методичне забезпечення;

- теоретичні та методичні засади навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в загальноосвітньому просторі та надання їм спектра психологічної, соціальної та медичної допомоги;

- проблеми психолого-педагогічної підтримки дітей із важкими та комбінованими порушеннями психофізичного розвитку;

- розроблення системи допомоги батькам у догляді, навчанні та вихованні дітей з обмеженими можливостями здоров'я.

Неабияке значення мають також:

- розроблення на державному рівні механізмів працевлаштування випускників з обмеженими можливостями здоров'я відповідно до індивідуальних показників кожного;

— виготовлення та забезпечення вітчизняними компенсаторними технічними засобами колективного та індивідуального користування дітей із порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату та ін.

Ці заходи не із легких і швидкоплинних. Їх втілення потребує спільних зусиль держави, наукових установ, громадських фондів, педагогів і батьків.

Література

1. Засенко В. В. Диференціація навчання — важлива умова соціально-трудової адаптації осіб із порушеннями слуху // Педагогічна і психологічна науки в Україні: Зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України: У 5 т., Т. 3. Психологія, вікова фізіологія, дефектологія. — К.: Педагогічна думка, 2007. — С. 296-305.

2. Колупасва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: Монографія. — К.: Педагогічна думка, 2007. — 458 с.

3. Таранченко О. М. Державний стандарт спеціальної освіти: коментарі фахівця / Дефектологія. — 2004. — № 2. — С. 2-5.

Ключові слова: дефектологія, система спеціальної освіти, спеціальна педагогіка, діти з порушеннями психофізичного розвитку, інтегроване навчання.

Key words: special education system, special methods, children with psychophysical development deviations, integrated education.

УДК 376.1- 056.2/.3:373.3/.5

Л.В. Будяк,
аспірантка

ПОСТУП СИСТЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В статтє характеризированы особенности современного этапа усовершенствования системы специального образования детей с нарушениями психофизического развития в Украине начиная с 90 годов XX столетия.

The article characterize feature of modern stage improvement of system of the special education in Ukraine since 90 of XX century.